

זוטות בטיפוח

ראובן בר-ענן

אחוז ההתמדה

במאמר במשק הבקר והחלב 188 עמוד 25 מעיר משה הימן על אופן חישוב אחוז ההתמדה שהוא פונקציה של תפקיד הפרמאטר. הוא פראמטר ממשקי כלכלי: התנובה ליום כלכלה (ימים בין ההמלטות) ביחס לתנובת השיא (הפוטנציאל). אם בעקבות ימי ריק רבים אחוז ההתמדה יורד, אזי זאת אינדיקציה לרפתן, שהתנובה ליום כלכלה היתה נמוכה מהפוטנציאל, ואין לטשטש עובדה זו. ריבוי ימי הריק אצל מבכירות מגדיל את אחוז ההתמדה, ואילו ריבויים אצל פרות מפחית את אותו אחוז. לשם מטרות טיפוח ניתן לתקן את אחוז ההתמדה לפי ימי ריק ולקבל את תכונת הפרה – או הפר – נקיה מהשפעת הפוריות.

פרה מסוגלת להגיע לאחוז התמדה מצויין גם כאשר ימי הריק הם רבים. הפרה גטה 1998 מבין הפרות השיאניות (משק הבקר והחלב 188 עמוד 29), הניבה 18,689 ק"ג חלב ב־440 ימי חליבה, והיתה לה התמדה של 75.3%. קיימות משפחות פרים שבנותיהם מצטיינות בהתמדה. לפר האמריקני אוליוור היו בארץ 4 בנים וביניהם פרא 287 ולפרא היו 8 בנים. בכל 12 מבחני הצאצאים של פרים אלה הגיע אחוז ההתמדה מעל לממוצע.

אחוז ההתמדה עשוי לסייע להבנת מצבים. בתנובה הממוצעת בעדרים קיבוציים היה בשנת 1982/3 הפרש של 152 ק"ג חמ"ם לטובת המשקים בדרום. ההפרש בתנובות השיא היה 0.3 ק"ג חמ"ם לטובת הצפון וההפרש באחוז ההתמדה – 1.5% לטובת הדרום, למרות שימי הריק היו מרובים בדרום ב־8 לעומת הצפון (משק הבקר והחלב 188, עמוד 20).

שיפוט קווי

בעבר נשפט הבקר לפי התאמתו לאידיאל מסויים. לגבי תכונות רבות לא היה האידיאל זהה עם המקסימום.

סולם השיפוט אצלנו היה בין 5 ל־9. פטמה בעובי בינוני הוא האידיאל, ניתנו ציונים 8–9 לפטמות בינוניות, וציונים 5–7 לפטמות עבות או דקות. לעומת זאת, שיפוט קווי הינו למעשה מדידת פריט לפי העין, מבלי לשפוט מה טוב ומה רע. בשיפוט קווי ניתן ציון 9 לפטמות דקות מאוד וציון 5 לפטמות עבות מאוד. ציונים לפי סולם ערכים קווי מתאימים הרבה יותר לניתוח סטטיסטי מאשר ציוני שיפוט, שקובעים ציון זהה ל־2 רמות מנוגדות, כגון פטמה דקה ופטמה עבה. אין כאן שיפוט אלא הערכה גופנית (ה"ג). ה"ג איננה תורה מסיני, וטוב שהרפתנים יתרגלו להסתכל בפרות בעין בוחנת ולהנהיג ה"ג.

בסופו של דבר, אין זה משנה לגבי הפרים, אם בעיני רפתן אחד הפטמה היא דקה ובעיני רפתן אחר היא דקה מאוד, כי המחשב יתחס לממוצע העדר. היתרון של ה"ג על ידי הרפתנים הוא בכך כי היא ניתנת ליישום במועד קבוע לכל פרה כאשר זו בתנובת שיא, ועל פי מספר מירבי של בנות בשלוש ההמלטות הראשונות.

הפסקת הזרעות בחודש חגי הסתיו

נזק רב נגרם אצלנו מבעיות פוריות הנובעות מפחד הרפתן שמא פרותיו לא תתעברנה. כתוצאה מפחד זה מוזרעות ומתעברות פרות רבות לפני המועד האופטימלי: מזריעים פרות באוקטובר, למרות שהמלטות יולי הן הגורעות ביותר מבחינת תנובת החלב.

השנה חל ראש השנה בסוף חודש ספטמבר. אני מציע למשקים באזורים החמים בתור נסיון, להפסיק להזריע מראש השנה עד לשמחת תורה. משקים פוחדים לגורל הפרות שהמליטו באביב וטרם התעברו. בין פרות אלו, רק 1 מתוך 5 או 6 עשויה – או עלולה – להתעבר, כאשר ימשיכו להזריעה באוקטובר. פרה כזו תמליט בחודש יולי ותניב מתחת ליכולתה. מוטב שפרה זו תתעבר בדצמבר, תתייבש ביולי ותמליט בספטמבר.

מסובסד הוא 60 שקל, יחס המחירים בין ק"ג חלב בלתי מסובסד לבין ק"ג שומן הוא 16.7:1. לדעתי נותן חמ"מ היום ערך נמוך מדי לשומן, הן מבחינה טיפוחית והן מבחינה כלכלית. אם יישארו המיכסות מבוטאות כליטרים של חלב, ולא יהיו מיכסות שומן, תהיה הצדקה לשנות את היחס של חלב:שומן בחמ"ם.

בארצות הברית מסכמים את מבחני הפרים בערך דולרי לפי יחס חלב:שומן של 1:13. יחס זה נראה היום אופטימלי גם עבור ישראל, הן מבחינת הערכת מזונות וחשובים של יעילות הייצור והן מהבחינה הטיפוחית-כלכלית. אם אמנם נשנה את היחס, רצוי יהיה בהזדמנות זו לשנות גם את הבסיס. אין לבסיס חשיבות תיפעולית, אולם נדמה שפירסומים על בסיס 3.5% יעשו רושם טוב יותר למען הייצוא. הנוסחה:

$$\text{ק"ג חמ"מ} = \text{ק"ג חלב} \times 0.545 + \text{ק"ג שומן} \times 13$$

נותנת אכן חמ"מ על בסיס 3.5% שומן וביחס חלב:שומן של 1:13.

ספרות:

1. ר. ברענן 1984. מקדמים להשוואת חלב שונה ברכיביו. השדה ס"ד: 756.

אם אגודות ההזרעה תדענה מראש על הפסקת ההזרעות, הן יכולות לתכנן חופשות למזריעים בהתאם ולחסוך מאות ימי עבודה של מזריעים וימי נסיעה של מכוניות. הרפתנים יהיו חופשיים מחיפוש דרישות ומהמלטות במשך 3 שבועות. ובנוסף לכך תגדל התנובה ויעלה אחוז ההתעברות, ואפילו יאוזן יותר ייצור החלב במשך השנה, כי השפל בייצור הוא באוקטובר ולא ביולי.

ק"ג חמ"מ

המונח ק"ג חמ"מ הוא קיצור של ק"ג חלב מתוקן ל-3.3% שומן ולפי יחס המחיר ק"ג חלב: ק"ג שומן של 1:10. לעומת זאת, היחס הקלורי הוא 1:13, והיחס הקלורי הטיפוחי הוא 1:15, כי הגדלה גנטית של 0.1% שומן מלווה בהגדלה של 0.03% חלבון (1).

בעבר היה יחס המחירים חלב:שומן קטן מ-1:10 וחמ"ם היווה פשרה בין הערך הכלכלי הקיים והחזוי. בגלל מיכסות החלב, היחס הכלכלי האמיתי הוא גדול מ-1:10. לדוגמה, כאשר מחיר ליטר חלב הוא 100 שקל, ק"ג שומן הוא 1,000 שקל ומחיר ליטר חלב בלתי

נתוני משקל הגוף בספר העדר

עוזי לוי, ה.מ.ב.

העבודה היחידה בנושא זה, עד כמה שידוע לנו, חוברה בזמנו על ידי ראובן ברענן. לאור העניין המתעורר בקשר לנושא, אנו מפרסמים מחדש את מאמרו של ראובן ברענן כפי שהובא ב"השדה" חוברת ח', שנת 1966. ידועים לנו משקים מועטים בלבד המבצעים שקילה מסודרת בעדר של בקרם כדי לשמש מעקב ובקורת על ההזנה, התנובה והפוריות. נדמה, שהסיבה העיקרית לקשיים בשקילה מסודרת של הפרות מקורה בהיות המאזניים מיועדות לשקילת הפרות בעת מכירתן ואינן ערוכות לשקילה מהירה ומסודרת של הפרות והעגלות המיועדות לרבייה.

שנים רבות מבצעים אנו מעקב ורישום אחר ביצועי הפרות בעדר הישראלי ואוספים נתונים המתייחסים לתנובה, פוריות, בריאות והזנה. הנתונים הנאספים והנרשמים ברפת – ובחלק גדל והולך של משקים באמצעות מחשב – באים לסייע בקבלת החלטות חשובות: ברמת העדר המשקי מדובר בתיכנון המנה, בירור, קביעת מועד ההזרעה ותיכנון כלכלי; ברמה הארצית משמשים אותם נתונים את מערכת הטיפוח במשך השנים הודגשו ביתר שאת הנושאים האמורים, אך לא הודגש כלל גורם חשוב נוסף, שישנו קשר לכל אחד מן הנושאים הללו והוא, משקל הגוף של הפרה.